

FERRAN SOLDEVILA, FIGURA CENTRAL DEL CÀNON HISTORIOGRÀFIC CATALÀ CONTEMPORANI

ENRIC PUJOL

La darrera dècada del segle xx i la primera de l'actual centúria s'han caracteritzat, en l'àmbit historiogràfic, per una renovada preocupació per la història de la historiografia pròpia, que fins aleshores havia estat (amb glorioses excepcions) molt negligida¹. Treballem immersos, doncs, en un procés de recuperació historiogràfica que es fa des de la mateixa disciplina històrica. Així, els esforços s'han centrat més en l'intent de reconstruir una història de la historiografia que no en l'establiment d'un cànon historiogràfic català. És lògic (i penso que necessari) que això s'hagi fet d'aquesta manera. Certament, la major part de l'esforç col·lectiu (especialment el dels historiadors) s'ha de dirigir envers aquesta direcció². Ara bé, aquesta orientació no ha d'estar necessàriament renyida amb l'obertura de noves vies, en l'exploració de les quals, a part dels historiadors, es fa necessària també la participació de gent formada en d'altres disciplines (pensadors, científics, escriptors, artistes...) que poden fer aportacions ben substantives. Una d'aquestes realitzacions podria ésser —perquè no?— l'establiment d'un cànon historiogràfic català, que en definitiva no seria altra cosa que un exercici de crítica historiogràfica (per bé que no cenyida només a l'estricta crítica metodològica). Recentment s'ha evidenciat, gràcies a l'obra de Harold Bloom, la utilitat altament pedagògica i clarificadora que pot tenir un cànon renovat (en el seu cas «literari») que vagi més enllà de la sacralització d'uns autors i unes

1. Un balanç sobre els grans eixos de la producció d'aquest període el vaig fer a «La reflexió historiogràfica dels anys noranta», *Cercles. Revista d'història cultural*, núm. 4, gener, 2001, pp. 47-56.

2. I, de fet, ha estat també la meva opció personal, com queda palès amb el treball *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània* (Barcelona-Catarroja: Afers, 1995) i, encara més, amb la meva tesi doctoral *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila* (Barcelona-Catarroja: Afers, en premsa - ed. electrònica completa i tot un seguit d'altres estudis que van en aquesta mateixa direcció i que ja s'iniciaren amb *El descrèdit de la història*, Girona: Llibres del segle, 1993).

obres o de la mera llista de llibres d'estudi obligatori³. Per més «subjectiu» i per més condicionat per una determinada visió ideològica (la de l'autor) que sigui, fins i tot en el cas que només sigui utilitzat com a mer recurs retòric, un cànon encara pot complir, ara i ací, una determinada funció social orientadora que, com s'ha vist en el cas del de Bloom, pot comptar amb nombrosos seguidors (ja sigui per afirmar-lo o per negar-lo). Naturalment, cal ésser ben conscient que difícilment avui es pot pretendre establir un únic cànon, per més autoritat i competència intel·lectual que tingui el seu formulador. Així mateix, seria difícilment admissible un model que no fos «flexible» i «provisional», i en reformulació constant. Assumides, però, aquestes previsions mínimes (i d'altres que cadascú hi vulgui afegir), la possibilitat d'establir un cànon historiogràfic penso que és oberta a tots els interessats.

Tot i l'interès personal que tinc envers un projecte d'aquestes característiques, reconec que hauria de ser el producte d'un gran debat col·lectiu i que el tema depassa llargament el que ha d'ésser el contingut d'aquesta conferència. Tanmateix, en la perspectiva de l'establiment d'un hipotètic i futur cànon historiogràfic català, quin seria el lloc que hi podria ocupar Ferran Soldevila (Barcelona, 1894-1971)? En el referit a la contemporaneïtat dels segles XIX i XX, penso que hi ocuparia un lloc central, ja que és el més «canònic» dels historiadors catalans contemporanis. Atenció, no dic pas el «millor» historiador, però sí el més «canònic». Un dels criteris de partida per una tal consideració (segons l'esmentat Bloom, però també segons molts altres crítics i escriptors destacats) és la constatació de la impossibilitat de prescindir de l'autor considerat i del llegat que l'envolta, fins al punt que arriba a ésser confós amb la mateixa tradició. No cal insistir gaire en el fet que es compleix perfectament aquesta condició en el cas de F. Soldevila, a qui fins i tot els crítics i detractors l'han equiparat a la tradició historiogràfica catalana. Un segon element, molt vinculat amb l'esmentat suara, és el d'haver sabut resoldre (en el seu moment) el conflicte permanent entre tradició i innovació. L'assimilació de la proposta soldeviliana amb el llegat col·lectiu anterior és tan forta que el lector mateix deixa de trobar-la rara (fins al punt que, com ja s'ha dit, s'arriba a identificar la seva obra amb la tradició mateixa). I és que la innovació profunda és aquella que s'incorpora a la pròpia tradició i possibilita la seva renovació i continuïtat. No en va, la funció dels clàssics —segons un altre autor «de referència» per aquesta temàtica, el crític i poeta Thomas Stearns Eliot—,

3. *The western canon. The books and school of the ages*, Published by Arrangement With Harcourt Brace & Company, 1994 (versió catalana: *El cànon occidental*, a càrrec de Lluís Comas i Arderiu, Ed. Columna, Barcelona, 1995).

és la de fer de lligam entre el món vell i el nou⁴. No hi ha dubte, doncs, que, en el cas de F. Soldevila, a la condició d'historiador «canònic», cal afegir-hi la de historiador «clàssic» contemporani.

Certament, compleix totes les exigències que se solen demanar en aquests casos. Una de les principals, apuntada per Bloom, és la d'haver estat capaç de realitzar les grans síntesis de la seva època. Quin dubte pot haver-hi que Soldevila compleix amb escriu aquest requisit? Tres obres cabdals de la seva bibliografia ho demostren a bastament: la *Història de Catalunya* (que tingué una 1a ed. el 1934-35 i una 2a ed. revisada i augmentada del 1962-63), la *Història d'Espanya* (de la qual només aparegué la versió espanyola del 1952-59, tot i que originàriament fou redactada en català es conceberen versions en anglès i en francès) i la biografia *Pere el Gran* (1952-1962), que es pot considerar ben bé la seva «obra mestra inacabada». Cal remarcar, a sobre, que la *Història de Catalunya* (que, de fet, és la seva obra més emblemàtica) fou la síntesi de dues èpoques diferents; en la seva primera versió (del 1934-35) ho fou de l'aportació feta al llarg del primer terç del segle xx, i, en la segona (del 1962-63), del període comprès entre la postguerra i els anys seixanta (una circumstància completament insòlita en el panorama historiogràfic català de tots els temps). I encara cal tenir present que als tres títols esmentats s'hi podrien afegir, en aquesta consideració d'«obra mestra», els seus dietaris, repartits en dos grans títols –*Al llarg de la meua vida* (1970) i *Dietaris de l'exili i del retorn* (1995-2000)– i que pròximament (si tot va bé) es veuran enriquits per un tercer títol, *Els dietaris retrobats* (títol provisional), que aplega un seguit de textos dietarístics del període de l'exili que fins fa ben poc s'havien donat per perduts.

Però Soldevila també compleix, amb escriu, tot un altre reguitzell de condicions establertes per Eliot: partir de la concreció local, però tenir una visió global, allunyada del provincianisme; tenir capacitat de proporcionar-nos un criteri; ésser un creador de llengua (i haver dedicat tota una vida a explorar els recursos de l'idioma propi); i, finalment, que l'autor i l'obra considerats hagin estat el resultat d'un moment de maduresa de la cultura en què han sorgit. En aquest darrer sentit, la seva obra més emblemàtica, la *Història de Catalunya* té un paper simbòlic de primeríssim ordre, ja que pot ésser considerada com la concreció, en l'àmbit historiogràfic, de la represa nacionalitzadora contemporània.

Ara bé, per damunt de totes les condicions fins ara apuntades, allò que se li demana a un «clàssic canònic» és que resisteixi el que Paul Ricoeur ha definit com «la prova del canvi», és a dir, que fora del seu

4. «What is a classic» (1944) a *On Poetry and poets*, Faber & Faber, Londres, 1957 (versió catalana: *Sobre poetes i poesia*, a càrrec de Betty Alsina Keith, Barcelona: Columna & Faig, 1999).

context històric, ens digui coses útils per a l'ara i ací⁵. No en va, com assenyala Ricoeur, és en aquesta capacitat de contextualització i re-contextualització que es fonamenta el seu «clacissisme». O, en altres paraules, que complexi el que Jordi Galí demana a tot clàssic: que cada vegada que el llegim ens digui alguna cosa de nou sobre el nostre present⁶. Em sembla que la simple lectura de l'obra soldeviliana (especialment els seus títols principals) demostra prou bé, per si mateixa, la seva vigència. I és que els clàssics es defensen sols.

Més endavant entraré a exposar sintèticament els elements bàsics que conformen la proposta historiogràfica soldeviliana i que són, de fet, la base en què es fonamenta la seva vigència, però abans voldria fer una breu consideració sobre per què entenc que d'altres noms cabdals del panorama historiogràfic contemporani, que poden ésser tan bons historiadors com ell o més, no són tan «canònics» i entenc que no s'adapten tan bé a les condicions plantejades fins ara. Inevitablement es tracta d'una exposició subjectiva, esquemàtica i feta amb un xic de «mala intenció» per tal de desvetllar un debat que penso que, cada cop més, esdevé imprescindible.

Comencem pel seu mestre Antoni Rubió i Lluch (1856-1937), sense cap mena de dubte la gran figura de la historiografia catalana del trànsit del segle XIX al XX i un dels grans exponents del rigor assolit pel positivisme tardà. Precisament fou aquesta exigència de rigor, (segurament derivada d'una sana reacció contra els «excessos» comesos per la historiografia precedent, la romàntica) la que li va impossibilitar arribar a fer la síntesi global de la gran recerca de la seva vida: la reconstrucció de la Grècia catalana medieval. (Cal precisar, però, que aquí ens referim a la seva producció estrictament «històrica», perquè pel que fa als seus estudis literaris sí que reeixí a posar les bases d'una història general de la literatura catalana). En definitiva, tot i les seves innegables i valuoses aportacions documentals i metodològiques, i del seu domini de l'art literària i de la ciència historiogràfica (llegiu, per evidenciar això darrer, l'estudi «Paquimeres i Muntaner», de 1927, editat per l'Institut d'Estudis Catalans) Rubió i Lluch no va poder oferir-nos una visió sintètica ja no de la totalitat de l'esdevenir històric sinó ni tan sols de la part que ell millor dominava. De fet, Soldevila constituirà com una mena de correcció de tret d'aquest corrent, puix que, sense negar la necessitat de l'especialització històrica, optà per oferir també una visió personal de la totalitat de l'esdevenir històric; i aconseguí una síntesi superadora de les limitacions que tenien

5. F. EWALD, «Paul Ricoeur: un parcours philosophique» (entrevista), *Magazine littéraire*, núm. 390, setembre, 2000, pp. 20-26.

6. Vegeu la seva conferència de presentació del llibre *Textos fonamentals de Jaume Vicens Vives* (Barcelona: Barcelonosa d'edicions, 1998, a cura d'ell mateix), reproduïda a *Rellen*, núm. 58 (1998), pp. 38-39.

les precedents: la de Víctor Balaguer (publicada el 1860-63 i farcida encara d'elements mítics), la d'Antoni de Bofarull (del 1876-1878, rèplica a la de Balaguer, però encarcarada per una erudició eixorca i poc selectiva) i la d'Antoni Aulèstia i Pijoan (del 1887, la primera escrita en català i, segurament, la més equilibrada de totes tres).

Passem ara a considerar Antoni Rovira i Virgili (1882 -1949), que inicià el 1922 la publicació (molt abans que el mateix Soldevila) de la seva visió sintètica i global de tot el passat català: la *Història Nacional de Catalunya*, que quedà, però, interrompuda el 1938, en el volum VII (i l'obra n'havia de tenir XIII, de volums). La iniciativa de Rovira influí molt damunt Soldevila (més del que ell mateix reconeixia), ja que li féu veure la «viabilitat» i «utilitat» d'un projecte d'aquestes característiques, que Soldevila veia fàcilment «millorable» per la seva condició d'historiador «professional» i pel seu coneixement directe de les fonts documentals (recordem que havia estat arxiver i que abans del 1933 havia publicat nombroses monografies, estudis i recensions, moltes de les quals a la *Revista de Catalunya* que Rovira fundà). Rovira encarna, doncs, la figura del «pioner» que no arribà a veure culminada la seva obra, però que el seu treball possibilità anar més enllà del que ell havia pogut anar. Val a dir, però, que malgrat certes crítiques que li han retret el fet de no ésser un «professional de la història», a Rovira no se li pot regatejar la seva condició de clàssic de la historiografia contemporània ni de brillant historiògraf (en aquest darrer sentit, llegiu la presentació del volum primer de la seva obra i ben segur que us sorprendrà agradabilíssimament, per la solidesa i profunditat de la seva reflexió).

Jaume Vicens Vives (1910-1960) és el clàssic anticanònic per excel·lència. Es posicionà, ja des del principi, en una actitud de ruptura envers la tradició historiogràfica (per més que, en realitat, aquest trencament no fos tan radical com ell mateix volia fer veure i per més que posteriorment matisés aquesta posició). Encarna perfectament la figura de l'innovador que encetà noves vies ben poc fressades fins aleshores (com ara la història econòmica o, de manera més genèrica, l'obertura a les ciències socials) i reinterpretà, amb una visió renovada, períodes que ell considerava claus de la història de Catalunya com ara la crisi del segle XV o la represa industrialitzadora (i política) del XIX —considerades com la cara i la creu d'una mateixa moneda, com ha apuntat Josep M. Muñoz⁷. Sens dubte, Vicens tenia una visió ben personal de la totalitat de l'esdevenir històric català, que no va poder arribar a exposar detalladament —per bé que sí de forma assagística a la desvetlladora *Notícia de Catalunya* (1954)— a causa de la

7. Vegeu la veu que li dedica al *Diccionari d'historiografia catalana* (Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2003). Tanmateix, el seu estudi principal sobre aquest autor és *Jaume Vicens Vives. Una biografia intel·lectual*, Barcelona: Ed. 62, 1997.

seva mort en plena maduresa (als cinquanta anys!), cosa que contribuï encara més a reforçar aquest seu caràcter de pioner en la renovació de la historiografia del seu temps. No m'estendré més sobre aquest autor, J. M. Muñoz ja n'ha parlat i jo mateix n'he donat la meua visió en d'altres treballs (on s'analitzen també les complexes relacions entre Vicens i Soldevila)⁸, però sí que voldria deixar constància d'una impressió que sembla confirmar-se aquests darrers temps referida a la consideració de la figura de Vicens. Com que fou un innovador que tingué molt de predicament en la historiografia immediatament posterior, les vies que ell obrí foren aprofundides pels seus deixebles i seguidors, i han estat plenament i absolutament assumides per la historiografia actual, cosa que desdibuixa, de cara a les generacions més noves, el paper que ell va tenir en aquesta renovació. Tanmateix, penso que no cal preocupar-se gaire, ja he dit abans que els clàssics es defensen sols i si, a sobre, poden comptar amb avaladors de la categoria d'un J. M. Muñoz, la cosa està salvada.

Pierre Vilar (1906-2003) és de tots els esmentats fins ara el que, sens dubte, té un perfil historiogràfic més canònic (per més que estigués adscrit a un corrent «antitètic» per antonomàsia com era i és el marxisme) i més acostat, doncs, al perfil de Soldevila. Segurament és per aquesta raó que Vilar li féu a Soldevila uns reconeixements que era impensable que li fessin d'altres historiadors catalans contemporanis, com el mateix Vicens). Valgui com a mostra d'aquest reconeixement un fragment d'un article de Pierre Vilar en què judica molt favorablement la periodització històrica de l'obra soldeviliana:

«¿Afegiré que certes indicacions en la construcció mateixa de la *Història de Catalunya* [de Soldevila] em semblen decisives per a copsar l'hora dels grans tombants, i que tota recerca ulterior haurà de partir d'aquestes suggestions per a confirmar-ne la validesa i aprofundir-ne les lliçons? (...) Jo mateix he intentat, mitjançant la recerca de les condicions objectives, de fer visibles alguns nous arguments per a reforçar aquesta periodització suggerida per Soldevila. El camí resta obert a d'altres comprovacions. La *Història de Catalunya*, punt d'arribada de tota una tradició, no és una història closa»⁹.

Vilar, però, malgrat que féu una aportació substantiva a la historiografia catalana, reconeguda per tothom (i, doncs, és un clàssic incontestat i incontestable), pertany a un altre àmbit cultural i per aquesta raó «incompleix» certes condicions de «canonicitat» que sí que satisfà Soldevila.

Afortunadament, molts altres noms de grans historiadors catalans del segle XX, que són sense cap mena de dubte «clàssics» de la disci-

8. «Jaume Vicens Vives. La revisió d'un mite», *El contemporani*, 25 (2002), pp. 59-69.
9. *Serra d'Or*, gener, 1966, pp. 55-56.

plina, podrien haver estat reportats en aquesta consideració –posem per cas Ramon d'Abadal, Alexandre Galí, Joan Fuster, Jordi Rubió i Balaguer, Miquel Batllori...–, però aquí ens hem limitat a «situar» aquells que han realitzat síntesis amb vocació «globalitzadora» i no «sectorial» o estrictament «metodològica». Fet aquest primer balanç d'un hipotètic Olimp canònic, cal reprendre una altra consideració que anteriorment només hem deixat apuntada: quins són aquells elements en què es fonamenta la proposta historiogràfica soldeviliana i que són la base de la seva vigència?

El primer i principal, haver reeixit a elaborar un projecte historiogràfic desprovincianitzador, conseqüent amb el seu lema «fer de Catalunya un poble normal». Un mot d'ordre que entronca amb una línia iniciada ja amb la Renaixença, però que encara avui no s'ha acomplert i que constitueix per als historiadors d'ara tot un repte. La seva proposta d'assolir una historiografia desacomplexada defuig tot plantejament xovinista o patrioter: la historiografia catalana té una coherència pròpia i és una més de les que hi ha al món. En un plantejament així, no hi entren ni les actituds d'autocomplaença ni tampoc els sentiments d'inferioritat o de subordinació a d'altres àmbits historiogràfics per pròxims i puixants que siguin (com són el francès o l'espanyol). Aquesta proposta normalitzadora es fonamenta en dos punts bàsics. L'un és l'ús de la llengua pròpia com a idioma científic i de creació literària. L'altre és l'estudi del conjunt de l'àmbit nacional, de la totalitat de les terres de parla catalana i no tan sols d'una part, convencionalment reduïda massa sovint a l'estricta Principat (o, fins i tot, només a Barcelona i la rodalia). Ambdós elements –llengua i definició del marc nacional– són d'una important transcendència metodològica ja que impliquen, d'una banda, determinar quina és l'eina bàsica de treball i, de l'altra, definir nítidament quin és l'àmbit d'estudi propi de la historiografia catalana (una premissa fonamental, aquesta de definir el propi àmbit d'estudi, perquè es pugui parlar de ciència). Naturalment, quan es diu «àmbit d'estudi propi» no es vol dir «àmbit d'estudi exclusiu». El passat català és la matèria bàsica, si es vol «preferent», de la historiografia catalana, però sobretot és el punt de partida (o de referència) a partir del qual es poden analitzar d'altres realitats passades (i sense el qual tota comparació esdevé impossible). Per tant, optar per una historiografia desacomplexada no comporta, de cap manera, un «recloure's en si mateix», sinó que és la condició perquè la historiografia autòctona assolixi una dimensió internacional.

En el cas de Soldevila, la consciència que la història de Catalunya, dels Països Catalans, forma part de la història d'Europa, del món, és repetidament present en la seva obra, cosa que el porta a analitzar el passat català no de manera aïllada, sinó en relació amb el context

internacional de cada època (ja sigui per veure la participació catalana en el desenvolupament general o, a la inversa, per veure com aquest darrer influí la nostra realitat passada en un moment determinat). Així mateix, la trajectòria de Soldevila evidencia com també els historiadors catalans (com a tals) formen part de la comunitat científica internacional, una «evidència» que malauradament avui encara no és tal. D'ací la seva preocupació per conèixer la visió que intel·lectuals d'arreu del món tenen de la realitat catalana present i passada, així com el seu interès d'establir-hi contactes de manera continuada.

En l'anàlisi de l'obra soldeviliana, també hi trobem com a constant la consideració que existeix una visió pròpia dels historiadors catalans (creada històricament pel que es pot dir, amb propietat, tradició historiogràfica catalana) d'interpretar realitats passades altres, fins i tot que existeix també (com a mínim en potència) una visió pròpia de la història universal en el seu conjunt.

Un altre dels punts fonamentals de la proposta soldeviliana és l'explicitació del vincle entre historiografia i pensament polític, i no el seu ocultament darrere una pretesa «objectivitat absoluta» impossible o d'una aparença de «desideologització» (òbviament, també només aparent). Això sol demostra la seva honestat científica. Ell declara d'entrada el seu propòsit historiogràfic que és alhora un propòsit polític: «Fer de Catalunya un poble normal». Ara bé, encara que sigui «polític», no es tracta d'un objectiu «partidista», sinó d'un propòsit ampli que pretén ésser el màxim d'unitari possible per tal que sigui assumit també per la gran majoria del poble català i esdevingui, així, una realitat. En l'acompliment d'aquest seu objectiu normalitzador hi té un paper clau la conscienciació massiva, cosa que explica la seva voluntat de donar visions de síntesi global de l'esdevenir històric col·lectiu i de no dubtar a l'hora de redactar obres de divulgació (àdhuc per a un públic infantil). Així, la combinació de la realització d'obres de divulgació amb l'alta investigació constituí una altra de les constants més remarcables de la seva trajectòria professional (cal dir que compartida també pels altres grans noms de la historiografia catalana del segle xx). Aquestes visions sintètiques, segons els seu criteri, havien d'ésser també globals, és a dir, que contemplant el conjunt de l'activitat humana; un objectiu que també es fixà per a les seves obres més especialitzades. D'ací que, per complir el seu propòsit, ell fos un dels pioners en l'estudi d'àmbits sovint negligits per la historiografia acadèmica de la seva època, com ara la història de la dona, la de la vida privada o la de les mentalitats.

El propòsit de construir una visió històrica globalitzadora el féu tractar una de les «grans qüestions» pròpies del debat historiogràfic de tots els temps, la relació entre l'estudi d'un personatge històric determinat i la seva circumstància històrica. L'abordà en les múlti-

ples biografies que redactà, especialment en les seves ambicioses monografies sobre els grans reis catalans del segle XIII: Jaume I i Pere el Gran. Per a ell, doncs, la biografia no era pas cap mena de gènere historiogràfic «menor», sinó tot al contrari, ja que si el biògraf i el biografat eren de categoria, considerava que incloïa també la història de la col·lectivitat on el personatge estudiat va viure. Ell mateix s'arribà a autoaplicar l'estudi d'aquesta dialèctica entre individu i moment històric, especialment en el seus dietaris personals, on hi trobem el cronista de la seva època i també l'escriptor que sap analitzar-se a si mateix i que no dubta a consignar fins i tot aquells elements més íntims i quotidians.

La proposta historiogràfica de Soldevila també es caracteritzà pel seu valor heurístic, en la doble accepció del terme: en la seva concepció moderna, de disciplina que es proposa establir unes regles de la recerca científica, i també en la versió més tradicional que l'entén com a mètode de recerca i aplec de fonts, i com a base de la crítica històrica. Pel que fa a la primera accepció, de manera dispersa en el conjunt de l'obra, hi trobem un seguit d'elements que, aplegats i sistematitzats podrien configurar una veritable preceptiva historicoliterària, amb una gran dosi de reflexió metodològica sobre la mateixa disciplina històrica. Pel que fa al valor dels documents nous que aporta i a la seva crítica de les fonts (tant de les noves com de les velles), aquest és un mèrit que li ha estat reconegut fins i tot pels seus detractors, molt dels quals no han dubtat gens a utilitzar-les per a llurs treballs. Encara avui la documentació que Soldevila aportà en les seves obres és utilitzada com a font per a nombrosos estudis moderns, fins al punt que convindria realitzar una recerca sobre l'abast d'aquest ús en el decurs dels darrers decennis del segle XX per tal de corroborar-ne la seva generalització.

L'assumpció del valor científic de la disciplina històrica no va dur Soldevila a rebutjar els elements d'«art» que pogués tenir. Per a ell, «ciència» i «art» no són dues categories antagòniques sinó complementàries, ja que s'enriqueixen mútuament. D'ací la multiplicitat de la seva producció creadora i de l'interès en assolir una expressió escrita que el convertí en un dels prosistes més importants del seu segle, com han reconegut destacats escriptors i crítics literaris contemporanis (entre els quals, Josep Pla, Joan Fuster, Domènec Guansé, Miquel Arimany, Joan Triadú o Albert Manent).

Junt amb tot aquest seguit d'elements novedosos que ens permeten determinar la seva vigència, hi ha també tot un seguit de criteris i actituds que conformen el seu estil més personal i que avui dia semblen tenir una renovada actualitat. Un és la reivindicació de l'apassionament, que no és per a ell sinònim ni de partidisme intransigent, ni de manca d'exactitud o de deformació de la realitat, sinó

que respon a la creença que la història «té alguna cosa de reivindicativa». D'ací que l'historiador sovint sigui una consciència crítica de la societat i es compromet amb el destí de la col·lectivitat en què es troba (sobretot en els moments més difícils). Un altre és l'equanimitat, que no cal confondre amb la imparcialitat pura, que és impossible. Precisament és perquè Soldevila parteix del reconeixement d'aquesta impossibilitat (i de la inevitable adscripció ideològica de l'historiador) que reclama serenitat en el judici i que hom procuri ésser el màxim de just sempre i amb tothom, especialment a l'hora d'exposar fidelment els motius dels qui no són de la pròpia corda (àdhuc dels qui el mateix historiador considera enemics). Una tercera actitud és la de la recerca de la veritat, especialment exemplar en períodes com l'actual, de gran confusió. La defensa de la necessitat de cercar la veritat va lligada a la consciència de construcció d'una ciència i implica, per tant, la predisposició i capacitat de rectificar les pròpies afirmacions. F. Soldevila sempre va tenir la inquietud de corregir allò que li semblava que s'havia demostrat erroni. Això explica, per exemple, l'interès que demostrà en realitzar una segona edició corregida i augmentada de la seva *Història de Catalunya*.

I, finalment, una quarta actitud que cal assenyalar és la seva reivindicació del treball, sobretot de la capacitat «vivificadora» del treball. Una creença que explicità en diferents ocasions, però que concretà de manera eloqüent en el títol d'un dels seus articles del període d'exili: «Treballar, treballar, treballar»¹⁰. En aquest escrit deia: «Res d'excuses defallents. Res d'abandonar-se a la inanició, per pessimisme, per laxitud o per comoditat. L'esterilitat en aquest període seria la pitjor de les desercions». De manera conseqüent amb aquest plantejament, s'autoimposà una activitat aferrissada no tan sols en el període d'exili sinó també durant els anys de resistència antifranquista, fins a la seva mort. No ha de sobtar, doncs, que el volum de la seva producció no minvés ni en les circumstàncies més desfavorables.

Ja per cloure, només voldria insistir en un darrer aspecte: en el caràcter altament simbòlic de la mateixa trajectòria vital i professional de F. Soldevila. Ell va viure en carn pròpia els moments més significatius de la història del convuls segle xx.

Així, participà en el procés d'institucionalització cultural i política del primer terç del segle, ja que es formà en el si del noucentisme (fou alumne dels Estudis Universitaris Catalans i treballà de ben jove a l'Institut d'Estudis Catalans), féu part de la resistència cultural a la Dictadura de Primo de Rivera i donà un suport decidit a la Generalitat republicana (fins i tot en els moments més difícils de la Guerra Civil del 1936-39). Hagué de patir exili i fou víctima de la repressió

10. *Catalunya*, núm. 104, Buenos Aires, juliol, 1939, p. 10.

franquista, però retornat a Barcelona d'ençà del 1943, intensificà la seva activitat de manera conseqüent amb un ideari i una praxi política i intel·lectual forjats en un context de lluita constant, que mantingué fins a la seva mort, el 1971. Un context històric de lluita constant, però també de canvis i d'estímuls intel·lectuals renovats, cosa que li va permetre elaborar una obra històrica que evolucionà cap a una formulació molt personal integradora dels corrents més innovadors de cada moment. Així, no és aventurat afirmar que l'anàlisi de la seva producció recull l'evolució general de la historiografia catalana i europea de les dues terceres parts del segle xx, cosa que reforça la posició «central» que ocupa en el cànon historiogràfic català contemporani.

Bibliografia bàsica

A) LLIBRES DE F. SOLDEVILA (PER ORDRE ALFABÈTIC DE TÍTOLS)

- Al llarg de la meua vida*, Barcelona: Ed. 62, 1970 (Dietari personal).
- Barcelona sense universitat i la restauració de la Universitat de Barcelona (1714-1837)*, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1938.
- Els catalans i l'esperit bel·licós*, Barcelona: Ed. 62, 1966.
- El compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal)*, Barcelona: Dalmau, 1965, 3^a ed. 1994.
- Cronistes, joglars i poetes*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996 (Recull d'articles a cura de Joaquim Molas i Josep Massot i Muntaner).
- Dietaris de l'exili i del retorn.*, València: Ed. 3 i 4, vol. I (1995), vol. II (2000).
- Història de Catalunya*, Barcelona: Alpha, 3 vol. 1934-35, 2^a ed. 1962-63.
- Història de Catalunya* (amb F. Valls i Taberner), Barcelona: Selecta, 1968.
- Història de Catalunya. Curs Mitjà*, Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1923.
- Història de Catalunya. Primeres lectures*, Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1933.
- Historia de España*, Barcelona: Ed. Ariel, 8 vol., 1952-1959, 1^a ed. Barcelona: Crítica, 3 vol., 1995, 2^a ed.
- Història de la proclamació de la República a Catalunya*, Barcelona: Curial, 1977.
- Història dels catalans* (dir.), Barcelona: Ariel, 4 vol., 1961-1974.
- Hores Angleses*, Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 1938, 1^a ed. Barcelona: Impr. Clarasó, 1947, 2^a ed.
- Noms propis*, Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 1994 (Recull de semblances biogràfiques, a cura d'E. Pujol).
- Pere el Gran. Primera Part: L'infant*, vol. I, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (IEC), 1995.
- Pere el Gran. Segona Part: El regnat fins a l'any 1282*, vol. II, Barcelona: IEC, 1995.
- Els primers temps de Jaume I*, Barcelona, IEC: 1968.
- Les quatre grans Cròniques*, Barcelona: Selecta, 1971.
- Què cal saber de Catalunya?*, Barcelona: Club Editor, 1968.
- Un segle de vida catalana* (dir.), Barcelona: Alcides, 2 vol., 1961.
- Textos d'història i política, 1924-1967*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1994.
- Vida de Jaume el Conqueridor*, Barcelona: Aedos, 1958.
- Vida de Pere el Gran i d'Alfons el Liberal*, Barcelona: Aedos, 1963.

B) ESTUDIS SOBRE F. SOLDEVILA

- COLL I ALENTORN Miquel: «Ferran Soldevila (1894-1971). La vida i l'obra», *Serra d'Or (SdR)*, Barcelona, juliol, 1971, pp. 13-16.
- FONTANA, Josep: «El meu Ferran Soldevila», *El Contemporani*, Barcelona, núm. 2, gener-abril, 1994, pp. 11-13.
- FONTANA, Josep / DURAN, Lluís: *Per conèixer Ferran Soldevila*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- GUANSÉ, Domènec: «L'obra literària de Ferran Soldevila», *SdR*, gener, 1966, pp. 56-57.
- MERCADER, Joan: «Veinticinco años de historiografía catalana. A propósito de la segunda edición de la *Història de Catalunya*, de F. Soldevila», *Hispania*, Madrid, vol. XXIII, 1963, pp. 606-623.
- MONTORIOL, Rosa: *Ferran Soldevila 1894-1971. Una aproximació bio-bibliogràfica*, Catarroja-Barcelona: Afers, 1994.
- PORCEL, Baltasar: «Ferran Soldevila o el detallisme abandonat», *SdR*, set., 1967, pp. 35-41.
- PUJOL, Enric: *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània*, Catarroja-Barcelona: Afers, 1995.
- : *Història i reconstrucció nacional. La historiografia catalana a l'època de Ferran Soldevila*, Catarroja-Barcelona: Afers (en premsa).
- : «Qui té por de Ferran Soldevila?», *SdR*, núm. 417, set., 1994, pp. 10-11.
- RIU, Manuel: «Necrològica. Ferran Soldevila (1894-1971)», *Anuario de Estudios Medievales* Barcelona, CSIC, vol. IX, 1974-79, pp. 659-671.
- SERRA, Eva: «Ferran Soldevila. Vint anys després», *El Contemporani*, núm. 2, gener-abril, 1994, pp. 15-21.
- TERMES, Josep: «Ferran Soldevila, en el seu centenari», *Avui*, 2-I-1994, p. 39.
- TRIADU, Joan: Ferran Soldevila: «Passió i acció», *SdR*, juliol, 1971, p. 21.
- VICENS VIVES, Jaume: «Alrededor de la *Historia de España*, de F. Soldevila», *Destino*, Barcelona, núm. 858, 16-I-1954.
- : «*Història de Catalunya*, per Ferran Soldevila», *Estudis Universitaris Catalans*, Barcelona, vol. XX, 1935, pp. 166-174.
- VILAR, Pierre: «Ferran Soldevila, historiador», *SdR*, gener, 1966, p. 55.